

XALQARO LOGISTIKANI BOJXONA TOMONIDAN QO'LLAB- QUVVATLANISHI VA IMKONIYATLARI.

Barnoyev Olim Soliyevich

Jizzax politexnika instituti

"Iqtisodiyot va menejment" kafedrası o'qituvchisi

olimbarnoyev69@gmail.com

ANNOTATSIYA: *Logistikada ishlab chiqarish, transport, saqlash, axborot, moliyaviy va tijorat komponentlari uzviy ravishda o'zaro bog'langan. Agar xalqaro logistika doirasida tashqi savdo oqimlarini boshqarish haqida gapiradigan bo'lsak, u holda tutashuvda o'z tamoyillari, usullari va vositalariga ega bo'lgan mustaqil logistika sohasini tashkil etuvchi bojxona elementi ham mavjud. Bojxona logistikasi bojxona-tarif va tarifsiz tartibga solish tizimiga asoslanadi, uning ishlash printsiplari vaqt va moliyaviy xarajatlarni optimallashtirishdir.*

Kalit so'zlar: *bojxona logistikasi, iqtisodiy aylanma, ombor, terminal, ekspeditor, tashish xizmati, logistika zanjiri, eksport-import, tovarlar, axborot.*

Tovarlarni bojxona chegarasi orqali olib o'tish va ularni keyinchalik tashqi iqtisodiy bitimning barcha ishtirokchilari manfaatlarini ko'zlab, iqtisodiy aylanmaga jalb qilish bilan bog'liq tartiblarni amalga oshirish, jahon iqtisodiyotining globallashtirish jarayoni iqtisodiy makonda tovar, axborot, moliyaviy oqimlarning miqdoriy va sifat jihatidan o'sishiga sabab bo'lib, ularni o'z vaqtida yetkazib berish muhim omil hisoblanadi. Shunday qilib, manfaatdor shaxslar qatoriga nafaqat tovar jo'natuvchi va oluvchi, balki tashuvchi, ekspeditor, ombor terminali egasi, nihoyat, bojxona va boshqa davlat organlari ham kiradi. Shu sababli, logistika yondashuvi bilan yagona tovar taqsimlash tizimini transport, saqlash, axborot va bojxona elementlarini ta'kidlab, alohida tarkibiy qismlarga bo'lish qiyin. Xalqaro logistika zanjirining har bir ishtirokchisi o'zining iqtisodiy manfaatlarini ko'zlaydi, ularni logistika tizimini qurishning umumiy maqsadiga aylantiradi. Masalan, davlat nuqtai nazaridan logistika yondashuvini qo'llash tashqi savdo aylanmasi va bojxona to'lovlari hajmining oshishiga olib kelishi kerak. Eksportchilar va importchilarning fikricha, samarali xalqaro logistika tizimlarini barpo etish moliyaviy va vaqt xarajatlarini optimallashtiradi. Logistika uchun autsorserlar, eksport-import oqimlari hajmining o'sish istiqbollari ko'rib, logistika yondashuvini amalga oshirishdan manfaatdor bo'ladi. Bojxona logistikasi vositalarining keng doirasi mavjud. Ayrim yo'nalishlar ta'riflarni tartibga solish tartib-taomillarini optimallashtirishga asoslanadi: iqtisodiy bojxona rejimlaridan foydalanish (qayta ishlash, vaqtincha olib kirish (kirish), erkin bojxona zonasi), imtiyozlar, preferensiyalar va boshqalar. Kvotalardan, litsenziyalardan samarali foydalanish; ruxsatnomalar ta'rifsiz tartibga solish bo'yicha chora-tadbirlarni optimallashtirish usuli bo'lib, bojxona rasmiylashtiruv punkti va vaqtincha saqlash omborining joylashishini tanlash (yuklarni qayta ishlash uchun maqbul sharoitlar va narxlar mavjudligini hisobga olgan holda) omborni ham, tovarlarni tashish uchun ham optimallashtirish imkonini beradi. Xalqaro logistika zanjiridagi transport

komponentlari, xalqaro tashishlarda estrodiol tashishni optimallashtirish sxemalarini amalga oshirish bo'jxona rasmiyatchiligini amalga oshirish bilan ham bog'liq. Inson faoliyatining har qanday sohasida bo'lgani kabi, 21-asr boshlarida logistikada ham eng yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Logistikada bu tashuvchilarning vaqt va moliyaviy xarajatlarini kamaytirishga, shuningdek, bo'jxona va biznes o'rtasidagi o'zaro munosabatlarda elektron hujjat aylanishidan foydalanishga imkon beradigan dastlabki ma'lumot berish tartibidan foydalanish, bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida elektron deklaratsiyalash tizimi rivojlantirish orqali - bo'jxona hududidan tashqariga olib chiqilayotgan tovarlarning qariyb 90 foizi elektron hujjatlar yordamida qayta ishlanadi. Milliy avtomatlashtirilgan elektron deklaratsiya tizimi deyarli barcha bo'jxona tartib-taomillarini bo'jxona rasmiylashtiruvidan o'tkazishda ishlaydi.

Bo'jxona logistikasi quyidagi hollarda qo'llaniladi Materiallar oqimi bo'jxona chegarasidan o'tadi:

- tayyor foydalanish zarurati tug'ilganda xorijiy ishlab chiqaruvchilarning induksiyasi yoki xom ashyosi;

- agar biznes maqsadlaridan biri xorijiy distribyutor bo'lish bo'lsa ishlab chiqaruvchi;

- tovarni jahon bozoriga chiqish imkoniyati bilan.

Logistika sohasidagi bo'jxona komponenti xalqaro logistikada moddiy, moliyaviy va axborot oqimlarini boshqarishga kompleks yondashuvning ajralmas qismi bo'lib, O'zbekiston Respublikasida samarali qo'llanilishi mumkin. Mamlakatda bo'jxona logistikasini rivojlantirish bilan bog'liq tashkiliy muammolarni hal qilish uchun zamonaviy ilg'or bo'jxona texnologiyalaridan foydalanishga katta ahamiyat berilmoqda, ular quyidagilardan iborat: - dastlabki ma'lumotlar; - elektron deklaratsiya;

- intruziv bo'lmagan nazorat; - vakolatli xo'jalik operatori institutini rivojlantirish; - "bir darcha" va "bir darcha" tamoyillarini joriy etish. Ayniqsa, dastlabki ma'lumot berish yo'nalishi e'tiborga loyiqdir. Ushbu texnologiya rivojlanish uchun eng istiqbolli hisoblanadi. Kelgusi yillarda uning amalga oshirilishi bo'jxona nazorati samaradorligini pasaytirmasdan, nafaqat tranzit, chegaradan o'tishni tezlashtirish, balki tovarlarni belgilangan tartibda olib chiqishda ham bo'jxona rasmiyatchiligini amalga oshirishni sezilarli darajada tartibga solish imkonini beradi. Ahamiyat bering, O'zbekiston va MDHga a'zo davlatlar o'rtasida o'zaro tovar aylanmasi so'nggi 7 yilda 2,5 barobarga oshgan. Jumladan, Armaniston bilan 10 barobarga, Ozarbayjon bilan 8 barobarga, Tojikiston bilan 5 barobarga, Belarus va Qirg'iziston bilan 3 barobarga, Rossiya va Qozog'iston bilan 2,5 barobarga oshgan. Bu esa O'zbekistonning qo'shni davlatlari bilan chegara-bo'jxona postlari orqali harakatlanayotgan avtomashinalar va shaxsiy hamda hamda temir yo'l transport mutassil o'sib turganidan ham dalolat beradi.

Demak, MDH doirasida mavjud texnik maydoncha va platformalarda elektron tijoratni yanada rivojlashtirish, bunda mavjud to'siqlarni zudlik bilan bartaraf etishni davrning o'zi taqozo qilmoqda. Bu yerda O'zbekiston bo'jxona xizmati so'nggi ikki yilda qator natijalarga erishdi. Jumladan, ularni tahlil qilish orqali biznesni qo'llab-quvvatlashga asoslangan infratuzilmaga asos solindi. Ma'lumki, MDHga a'zo davlatlar o'zaro yo'lga qo'yilgan ikki yo'nalishda qator sohalarda axborot almashib turishadi. Lekin, bunda ayrim

ma'lumotlarning hamon qog'oz ko'rinishida almashinilayotgani savdning tezkorligiga halaqit qiladi. Masalan, tomonlar bir-biriga bojxona imtiyozlarini taqdim qilishlarida hal qiluvchi hujjat sanaluvchi tovar kelib chiqishiga doir sertifikatlarining hamon qog'oz shaklida taqdim etilishini hech qanday zamonaviy dunyo narsa bilan oqlab bo'lmaydi. MDH tomonidan ishlab chiqarishning harakatdagi to'siqlar va erkin harakatlarini yuklash, yuk tranziti harakatini tezlashtirish, mahsulotlarni joriy deklaratsiyalashda zamonaviy axborot texnologiyalarini himoya qilishga ko'maklashish o'zaro hamkorlik qilishga bel bog'lashi lozim. Tovarlarining transchegaraviy o'zgarishiga qarshi kurashishni amalga oshirishda Bojxona Qo'mitasi, iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari huquqbuzarliklarni oldini olish, va bunday qonunbuzarliklarga chek qo'yishda o'zini himoya tizimini joriy qilish imkonini beradi.

XULOSA

MDH davlatlaridan eksport qilishda foydalaniladigan elektron deklaratsiya texnologiyasini joriy qilish kerak. Bir necha yillar davomida qo'llaniladigan bo'lsa, u tadbirkorlik sub'ektlari bilan o'z samaradorligini isbotlaydi, chunki u bojxona va deklarant o'rtasidagi Internet orqali aloqaga asoslanadi va tovarlarni jo'natish joyidagi bojxona organiga taqdim etishni nazarda tutmaydi. Ushbu texnologiyadan foydalanganda bojxona xodimi va tashuvchi birinchi marta faqat chegarani kesib o'tishda uchrashadi. Intruziv nazorat qilish texnologiyasini joriy etish doirasida nazorat-o'tkazish punktlarida skanerlash moslamalaridan foydalanish ko'lamini kengaymoqda, bu esa yuk bo'limining tarkibini bir necha daqiqada ochmasdan turib tekshirish va deklaratsiya qilinmagan tovarlarni aniqlash imkonini beradi. Bojxona deklaratsiyasi bunday yondashuv tovarlar oqimining harakatini sezilarli darajada tezlashtiradi, bu xalqaro tashishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Soliyevich, B. O. (2023). MAMLAKATIMIZ IQTISODIY HAMDA IJTIMOYIY TARAQQIY ETISHIDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING ROLI VA O'RNI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(4), 4-8.
2. Barnoyev O., Khurmatov B. RAQAMLI IQTISODIYOTNING MAMLAKAT IQTISODIYOTIDA TUTGAN O'RNI. "Экономика и социум" №2(117) 2024 www.iupr.ru
3. Kulanova D.A., Usmanova S.S. XALQARO LOGISTIKA MUAMMOLARI VA YECHIMLARIGA ILMIY YONDOSHUVLAR "Экономика и социум" №5(120) 2024 www.iupr.ru
4. Korxonona faoliyatining samaradorlik nisbiy ko'rsatkichlari moliyaviy natijalar va rentabellik ko'rsatkichlarini asoslash US Soqiboyevna Journal of Education, Ethics and Value 3 (4), 232-235